

Mîrâs-ı İslâmî-yi İrân

Ed. Resûl Ca'feriyân
Kitâbhâne-i Bozorg-i Hazreti Ayetullahi'l-Uzmâ Mar'aşî Necefi,
Kum 1373, I-X.

Halil İşilak*

İrân'daki yazma eser kütüphanelerinde bulunan çeşitli tarihli Arapça ve Farsça risalelerin içinde yayımlandığı, bazı kıymetli yazma eser kütüphanelerinin fihristlerinin de yer aldığı bu eser bir hayli hacimli bir çalışmadır. Bu çalışma özellikle Safevîler dönemi ve sonrası İmâmiyye Şîası dini düşüncesini takip edebilmek için başvurulabilecek önemli kaynaklardandır. Eserin takdim kısmına baktığımızda esas itibariyle Farsça yazılmış el yazmalarının neşri maksadıyla telif edildiği anlaşılmaktadır. Fakat yer yer erken döneme ait Arapça metinler de yer almaktadır. Editörlüğünü aynı zamanda risalelerin önemli bir kısmını da neşreden Resûl Ca'feriyân üstlenmiştir. Kıymetli bir çalışma olmasına rağmen maalesef ülkemizde fazlaca tanınmayan bir eserdir. Örneğin *DÎA*'da yaptığımız taramada sadece birkaç madde yazarının bu eserden faydalanmış olduğunu gördük. Safevîler ve sonraki dönemler üzerine yapılan çalışmalar için sefername, icazetname, akide metinleri gibi merkeze oturmayan fakat fikri ve ilmi dolaşımı gösteren belgeler ihtiva etmesi açısından araştırmaları ve bulguları tamamlayıcı birçok risaleyi barındırması yönüyle mutlaka başvurulması gereken metinler içermektedir. Eser İSAM Kütüphanesinde yer almaktadır. Ancak katalog bilgilerinde müellif ismi hatalı yazıldığından ve eserin isminin de arama aşamasında birkaç ihtimali ihtiva etmesinden dolayı esere ulaşmak biraz zahmetli olmaktadır. Uyarılarımızla kütüphane görevlileri müellifin

---

* Arş.Gör., Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, hisilak@pau.edu.tr, halil.isilak@isam.org.tr

isminin yazılışındaki hatayı düzeltmişler ve şu haliyle esere, müellif ismi üzerinden ulaşılabilmektedir.

Eserin önemli yönlerinden birisi de çok kıymetli metinlerin özellikle de ilk asırlara ait el yazmalarının toplu fihristinin verilmesidir. Örneğin Neseffî'nin *Tabsıratü'l-edille* isimli eserinin tahkikinde hem Hüseyin Atay hocanın hem de Claude Salame'nin görmediği en eski tarihli nüshalarından (istinsah tarihi 595) olan metnin katalog bilgisine¹ yer verilmesi çalışmanın önemini ortaya koymasından önemlidir.

Editör, ilk cildin girişinde eseri telif etmekteki temel amaçlarının kütüphanelerde bulunan Farsça el yazması risaleleri neşretmek olduğunu, bunun yanında bazı Arapça risalelere de yer verildiğini belirtmektedir. Bu risalelere ilave olarak, İran ve başka ülkelerdeki bazı yazma eser kütüphanelerinde bulunan nadir nüshaların katalog bilgilerine de yer verildiğini aktarmaktadır.

Birinci ciltte on üç risale ve dört farklı el yazması kütüphane kataloguna veya bu katalogların bir kısmına yer verilmiştir. İkinci ciltte yirmi iki risale neşri ve bazı kütüphanelerden seçme nüshalardan oluşan üç adet katalog bulunmaktadır. Bu cildin takdiminde Ca'feriyân, risalelerin neşriyle ilgili takip edilen metot konusunda özür beyan etmekte ve ilmi hassasiyet açısından el yazması eserlerin tahkikli bir şekilde neşredilmesi gerektiğini fakat geçmişe ait mirasında bir kenara bırakılamayacağını belirterek, metinlerin bütün nüshalarına ulaşma gayretini bir kenara bırakıp bir veya birkaç nüsha üzerinden bu metinlerin ilim dünyasına kazandırma niyetinde olduklarını beyan etmektedir. Bu haliyle mevcut eserden faydalanan araştırmacıların bu metodu göz önünde bulundurarak risalelerden yararlanması ve mümkünse başka nüshalara da ulaşması tarihi mirasın sağlıklı bir şekilde aktarılması açısından göz önünde bulundurulması gereken bir husustur. Üçüncü cilt yirmi dokuz risale ve altıncı asra ait iki yüz seksen adet kıymetli

¹ *Mirâs-ı İslâmi-yi İrân* (ed. Resûl Ca'feriyân), I-X, Kitâbhâne-i Bozorg-i Hazreti Ayetullahü'l-Uzmâ Mar'aşî Necefî, Kum 1373, I, 493.

el yazmasının katalog bilgisini ihtiva etmektedir. Dördüncü ciltte yirmi dokuz risale bulunmaktadır. Bu risaleler arasında Safevîlerin Mardin'i ele geçirmesi sonrası Mardin'den ayrılarak Osmanlı topraklarına hicret eden Hüseyin b. Abdullah Şirvânî'nin *el-Ahkâmu'd-dîniyye fî tekfîri Kızılbaş* isimli risalesi de yer almaktadır. Söz konusu risale Türkiye'de Ali Aslan tarafından da yüksek lisans tezi olarak tahkik edilmiş² fakat her iki çalışmada da farklı nüshalardan yararlanılmıştır. Bu açıdan baktığımızda *Miras-ı İslami-yi İrân*'da yer alan risalelerde tahkik hassasiyetinden ziyade tek nüsha da olsa neşretme yoluyla el yazmalarını ilim dünyasına kazandırma gayretinin olduğunu görüyoruz.

Eserin beşinci cildinin önemli bir kısmını sefernâmeler oluşturmaktadır. Mekke, Atabât, Merâga ve Kirmân'a yapılan seyahatlerle ilgili risaleleri ihtiva etmektedir. Bunlara ek olarak kırk mecmuadan oluşan el yazmaların fihristine yer vermektedir. Altıncı ciltte çok sayıda risale vardır ve bunların önemli bir kısmını Arapça risaleler oluşturmaktadır. Örneğin Allâme Hillî'nin *Vâcibu'l-i'tikâd alâ cemî'i'l-ibâd*, Muhakkik Hillî'nin *Risale fî'l-akîde*, Şehid-i Evvel'in *Risale-i akîde*'si gibi İmâmiyye Şîası açısından önemli eserler bu ciltte yer almaktadır. Yedinci ciltte, büyük çoğunluğu Safeviler döneminde yazılmış risaleler yer almaktadır. Bir kısmı bu dönemde Şîi Sûfilere yazılmış reddiyelerden oluşmaktadır. Bu anlamda ilginç risalelerden birisi de Safevîlerin son dönemlerinde Müslüman olan Hıristiyan bir papazın tasavvufa yazdığı reddiye risalesidir³. Bu risalede müellif, Hıristiyanlıktaki ruhbanıyyetle tasavvufun pratiklerinin benzerliklerini ortaya koyarak tasavvufun menşei üzerine tartışmalara yeni bir açılım getirmektedir. Aynı ciltte Kitaphâne-i Vezîrî Yezd'de yer alan yetmiş üç kıymetli nüshanın katalog bilgisine de yer verilmektedir. Sekizinci ciltte on altı risale ile Yezd'de yer alan altmış yedi kıymetli nüshanın fihristi ve Kitâbhâne-i Âstâni Kuds Razvî'nin oldukça eski bir fihristine yer

² Ali Aslan, *el-Ahkamu'd-dîniyye Adlı Eserin Tahkiki* (basılmamış yüksek lisans tezi), İstanbul 2017.

³ *Mirâs-ı İslâmi-yi İrân*, VII, 11-54.

verilmiştir. Sadreddîn Konevî'nin *Seyr ve sülûk* risalesi de bu ciltte yedinci risale olarak neşredilmiştir. Dokuzuncu ciltte yirmi üç risale ve içinde mecmuaların da bulunduğu Medrese-i Nemâzî Hôyi Kütüphanesi'nde bulunan altmış dört kıymetli el yazması nüshanın katalog bilgisine yer verilmiştir. Son cildi olan onuncu cildin takdim kısmında eserin on cildinde toplamda 221 risale ve bazı küçük kataloglara yer verildiğiyle ilgili açıklama yapılmıştır. Bu ciltte dokuz risaleye ve Medrese-i İmâm Sâdık, Merdese-i Sâhibu'l-Emr ve Seyyidu's-Şühedâ, Racâi Zefrehâ-i (?) ve Medrese-i Nemâzî Hôyi'den dokuzuncu ciltteki katalog bilgisine ilave olarak altmış üç nüshanın katalog bilgisine yer verilmektedir.